

2. Колодяжний М. Г. Запобігання злочинності в умовах глобалізації. *Кримінальне право в умовах глобалізації суспільних процесів: традиції та новачії*: матеріали міжнар. наук.-практ. круглого столу, м. Харків, 15 трав. 2020 р. Харків : Право, 2020. С. 189-192.

3. Дівак В. В. Сепаратизм як феномен сучасної політики: політологічні та правові аспекти. Київ: Логос, 2010. 224 с.

4. Концепція державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схвалена Указом Президента України від 21 жовтня 2011 року №1000/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011#>

5. Сегеда С. П., Шевчук В. П. Гібридна війна Росії проти України: історичний вимір. *Наука і оборона*. 2019. № 1. С. 31-35.

6. Стратегія боротьби з організованою злочинністю. Розпорядження Кабінету Міністрів України. 16.09.2020. № 1126-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>

7. Велика українська кримінологічна енциклопедія. У 2 т. Т. 1: А–Л / редкол. В.В. Сокурєнко. Харків: «Факт», 2021. 853 с. С. 384

8. Ортинський В.Л. Антидержавний екстремізм: кримінально-правові аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2015. № 825. С. 3-8.

Кідіна Наталя Володимирівна,
начальник юридичного управління
секретаріату Вищої кваліфікаційної
комісії суддів України, кандидат
юридичних наук

МЕХАНІЗМ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. Мотивація злочинної поведінки є одним з важливіших її елементів, який обумовлює вчинення злочину, першим етапом в механізмі злочинної поведінки, що передує плануванню та реалізації злочинних дій. Раніше зазначалось про неоднакове розуміння дослідниками поняття мотиву злочинної поведінки. Поняття мотивації злочинної поведінки не менш різноманітне.

Ключові слова: індивідуалізація покарання, міра відповідальності, особистість, цілі, мотиви, емоційний стан, використання психологічних знань.

Summary. The motivation for criminal behavior is one of its most important elements, acting as a direct condition for committing a crime, the first step in the mechanism of criminal behavior prior to the planning and implementation of criminal actions. Earlier, we noted an ambiguous understanding by various researchers of the concept of the motive of

criminal behavior. Understanding the motivation for the crime is even more mixed.

Keywords: motive, motivation, crime, criminal behavior, corpus delicti.

В юридичній психології поняття «мотивація» дуже часто використовують для характеристики всього механізму злочинної поведінки. Мотивація визначається як особливий вид детермінації поведінки, що обумовлює людську поведінку, проходить крізь всі структурні елементи особистості: її спрямування, характер, емоції, здібності, діяльність та психічні процеси.[1, с. 193–195]. Тобто мотивація являє собою всеохоплюючий процес, який характеризує і саму особу у всіх її проявах та діяльність такої особи.

Таким чином, мотивація включає не лише стадію виникнення мотиву, але й стадію формування мети та інші етапи, що роблять її дотичною.

Водночас мотивація не охоплює всього механізму злочинної поведінки. Вона лише частина, оскільки остання включає не лише психічні, але й такі фізичні (об'єктивні) елементи, як ситуація та її оцінка суб'єктом, реальні можливості вчинення тих чи інших дій, безпосередньо дії та їх результати [2].

Мотивація злочинної поведінки – це перший блок механізму, який включає в себе сукупність внутрішніх спонукаючих стимулів, які й викликають необхідність вчинення того чи іншого вчинку. Таким чином, стимулами можуть бути потреби людини, життєві плани та проблемні ситуації, в яких може опинитися особа, інтереси та система ціннісних орієнтацій суб'єкта.

Ураховуючи зазначене, можна виокремити основні ознаки процесу, що розглядається, та на їх основі визначити наступне:

- мотивація являє собою динамічний процес, результатом якого є мотив поведінки;

- взявши до уваги попередню ознаку, можна стверджувати, що мотивація як процес мотивоутворення виходить за межі тільки мотиву злочинної поведінки;

- мотивація – це, перш за все, процес психологічний, що є за своєю природою суб'єктивним, оскільки відбувається у психіці людини, це внутрішній процес особистості;

- мотивація явище багатоаспектне, що має своє відображення в об'єктивній дійсності (біологічній, психологічній, соціологічній), зокрема й в злочинній поведінці;

- мотивація являє собою результат взаємодії особи та соціального середовища, тобто мотивація поведінки перебуває в тісному та органічному зв'язку із зовнішнім соціальним середовищем, в якому формується особистість та утворюється намір вчинити той чи інший вчинок;

- на процес мотивації впливає не лише соціальне середовище, а й оточуюче середовище взагалі.

Таким чином, мотивація являє собою складний психофізіологічний процес детермінації людської поведінки (зокрема, й кримінальної), що є початковим етапом діяльності суб'єкта, обумовлений взаємодією особи із соціальним середовищем, а також іншими факторами (фізіологічними, генетичними тощо), і результатом якого є безпосередньо детермінуючий поведінку суб'єкта мотив.

Розуміння мотивації як процесу формування мотиву злочину, його розвитку, а в подальшому й реалізації у фактичних злочинних діях дозволяє виокремити її від мотиву за наступними підставами: по-перше, мотивація – це динамічний процес, а мотив являє собою закономірний результат даного процесу; по-друге, мотив не охоплює всього змісту мотивації, формування мотиву не зупиняє процесу мотивації (формування мотивації продовжується при утворенні цілей, при обранні шляхів їх досягнення, при прогнозуванні своїх дій та їх наслідків, при прийнятті рішення діяти, а також в процесі виконання злочинних дій).

Мотивація так би мовити «пронизує» зміст перелічених елементів на всіх етапах злочинної поведінки. При цьому не залишаючись незмінною. Про це свідчить відомий в кримінальному праві ексцес виконавця. Останній відображає зміни в мотивації вже в процесі реалізації злочину. Водночас ціле утворення, вибір шляхів їх досягнення, прийняття рішень тощо формуються на підставі домінуючого мотиваційного стану суб'єкта в суворій відповідності до актуальних спонукань. Таким чином, процес мотивації являє собою безперервний ланцюг взаємопов'язаних елементів (етапів).

Мотивація, як динамічний процес, виконує низку функцій, що, своєю чергою, пов'язані зі злочинною поведінкою, та вирішення яких має значення для юридичної науки в цілому. Зокрема відображуючи, змістовна, спонукаюча, регулятивна, контролююча.

Список використаних джерел

1. Юридична психологія : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. 240 с.
2. Кудрявцев В. Н. Генезис преступления. М., 1998. С. 39.